

GEOGRAFIE A ŠKOLA

ANNA HODINKOVÁ

VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ ZEMĚPISU V POLSKÉ LIDOVÉ REPUBLICE

Polské školství prochází v současné době rozsáhlou a široce diskutovanou reorganizací, která se bude týkat celého školského systému. Cílem těchto reforem je vytvoření takového výchovně vzdělávacího modelu, který by dal všem občanům středoškolské vzdělání a co nejlépe je připravil na práci ve společenském a hospodářském životě země. Přípravovaná reforma, jejíž úkoly byly vytyčeny již na VI. sjezdu Polské sjednocené dělnické strany, bude realizována ve třech etapách a její ukončení se předpokládá v roce 1985.

Tím se dostávají do popředí i otázky přípravy učitelů všech stupňů škol; byla totiž přijata zásada, že všichni učitelé musí mít vysokoškolské, tzv. magisterské vzdělání. Ministerstvo vědy, vysokých škol a techniky Polské lidové republiky ve svých odborných komisích rozpracovává v současné době návrhy nových učebních plánů a studijních osnov učitelské specializace, které se postupně ověřují na Vysokých školách pedagogických.

V Polsku dosud není uspokojena potřeba učitelů, včetně učitelů zeměpisu. Je to způsobeno tím, že sice všichni posluchači geografie povinně studovali pedagogické disciplíny, didaktiku zeměpisu i pedagogickou praxi, ale větší pozornost byla věnována výchově vědecky zaměřených geografů, kteří mohou úspěšně pracovat v plánovacích orgánech a nejrůznějších odborných a vědeckých institucích. Proto pouze 10–15 % absolventů univerzitního studia odcházelo do školské praxe a přibližně stejné procento absolventů Vysokých škol pedagogických nastoupilo do škol, pro něž byli připravováni. Nová školská politika se snaží o zásadní změnu tohoto stavu, např. usnesením vymezujícím právní statut povolání učitele, zákonem nazývaným „Charta práv a povinností učitele“ a dalšími dokumenty, schválenými Sejmem PLR v letech 1972–1974. Podle zákona bylo zařazeno učitelství do skupiny povolání I. kategorie obtížnosti a v souladu s tím přijaly nejvyšší politické orgány rozhodnutí o zvýšení platů učitelům, podle něhož vzroste průměrný učitelský plat do konce roku 1975 o více než 40 %.

Interní studium budoucích učitelů zeměpisu je čtyřleté, jednooborové. Ve školním roce 1973/74 bylo do I. ročníku přijato více než 600 kandidátů, z toho asi 450 na Univerzity a zbytek na Vysoké školy pedagogické. Výuka probíhá podle jednotných učebních plánů a studijních osnov, které jsou pro vysoké školy závazné.

Návrh nového vysokoškolského studia zeměpisu v učitelství specializaci předpokládá celkem kolem 3000 výukových hodin za celé studium. Z tohoto počtu připadá asi 2200 hodin geografii včetně didaktiky zeměpisu, 250 hodin pedagogické přípravě, 350 hodin světónázorové a politické výchově a 200 hodin jazykům. Do tohoto počtu není zahrnuta související pedagogická praxe na školách, která je plánována do IV. ročníku v délce šesti týdnů. Po ukončení II. ročníku budou posluchači povinně absolvovat pedagogickou praxi v dětských prázdninových táborech.

Mimo výukové hodiny obsažené ve studijním plánu musí všichni posluchači zapsat v I. a II. ročníku tělesnou výchovu — celkem 120 hodin a ve III. ročníku brannou nebo předvojenskou výchovu — celkem 180 hodin. Nové je povinné absolvování jednorázových přednášek zaměřených na vědecké informace — celkem 12 hodin v posledních dvou ročnících studia a tzv. knihovnické minimum — 2 hodiny v I. ročníku.

Součástí učitelského studia geografie jsou povinné exkurze a terénní praxe, soustředěné do prázdninového období po I. a II. ročníku v maximálním rozsahu 30 dní. Jejich náplní jsou praktická cvičení z obecných geografických disciplín, ale i komplexní regionální praktikum zaměřené po 4. semestru na studium geografického prostředí v rámci výuky fyzické a ekonomické geografie Polska. Po III. ročníku je plánována zahraniční exkurze do spřátelených socialistických zemí v délce trvání 10 dní.

Jednotlivé okruhy základních geografických disciplín jsou rozvrženy takto: matematická geografie a kartografie s topografií — 200 hodin, obecná fyzická geografie — 370 hodin, obecná hospodářská geografie — 300 hodin, regionální geografie — 310 hodin, (z toho fyzická a ekonomická geografie Polska 140 hodin a vlastivěda 30 hodin) a didaktika zeměpisu — 180 hodin. Velmi důkladné je studium matematiky, statistiky a geologie — po 90 hodinách v I. a II. ročníku studia. Ve III. a IV. ročníku je zařazen diplomový seminář — 120 hodin, tvorba a ochrana životního prostředí — 60 hodin a tzv. speciální předměty — 360 hodin ve III. a IV. ročníku, jejichž náplň a způsob výuky určí pedagogická rada geografického institutu podle odborného zaměření svých učitelských kádrů.

Studium učitelského směru geografie je organizováno formou přednášek, cvičení a seminářů, přičemž poměr mezi přednáškami a cvičeními, příp. semináři je 1 : 2. V žádném případě nemá předmět víc hodin přednášek než cvičení nebo seminářů; klade se totiž důraz na praktické prověřování získaných poznatků a samostatnou práci.

Školní rok je rozvržen do dvou semestrů, každý má 15 týdnů. Týdenní počet hodin se pohybuje v prvních třech letech studia mezi 25—35, v posledním ročníku je počet hodin nižší, protože studenti pracují na diplomových (magisterských) pracech.

Během studia vykonají posluchači kolem 20 zkoušek, a to 3 ze světového a politického základu, 2 z pedagogických disciplín, 2 z jazyků a zbytek z odborných předmětů. Je dbáno rovnoměrného rozdělení zkoušek do jednotlivých semestrů, jen mimořádně může být jejich počet větší než pět za semestr. Studium bude ukončeno závěrečnou, tzv. magisterskou zkouškou, při níž studenti obhájí písemnou práci a současně budou prověřeny jejich odborné i metodické znalosti.

Neméně důležitým problémem je doplňování vysokoškolské kvalifikace formou dálkového nebo večerního studia u těch učitelů, kteří již na školách působí. Kolem 160 000 učitelů si musí v nejbližších 8—10 letech doplnit vzdělání. Zeměpisu učí na polských školách na 15 000 učitelů, z nichž pouze asi 3000 má ukončené vysokoškolské vzdělání. Z toho vyplývá, že kolem 12 000 učitelů zeměpisu získalo vzdělání na různých typech středních škol nebo vystudovalo tzv. I. stupeň vysokých škol (Univerzit nebo Vysokých škol pedagogických) a nemá tedy plnou vysokoškolskou kvalifikaci. Vezmeme-li v úvahu, že povinnost doplnit si vzdělání, se týká všech mužů do 40 let a žen do 35 let, bude muset dálkově studovat asi 9000 učitelů zeměpisu. Starší učitelé si mohou vzdělání doplnit dobrovolně, ovšem pokud kapacita vysokých škol stačí. Celou akci řídí Institut pro vzdělávání učitelů, který nařídil v roce 1973 dálkové nebo večerní studium asi 23 000 učitelů, z toho 790 osobám studium geografické. Je to však pouze necelých 9 % z celko-

vého počtu učitelů zeměpisu, kteří jsou povinni si doplnit vzdělání. Každý okres má přidělený určitý počet míst na dálkovém nebo večerním studiu, a to na teritoriálně nejbližší vysoké škole. Tak např. Vysoká škola pedagogická v Krakově přijala v roce 1973 do I. ročníku dálkového studia 190 učitelů zeměpisu, Vysoká škola pedagogická v Kielcích 100 učitelů a dalších sedm vysokých škol po 60 studujících při zaměstnání. Na varšavské univerzitě bylo otevřeno pouze večerní studium, a to pro 50 učitelů z Varšavy a nejbližšího okolí.

Učitelé jsou přijímáni do dálkového a večerního studia bez přijímací zkoušky, na základě doporučení školských institucí. Jako první jsou ke studiu doporučováni nejkvalitnější učitelé, u nichž se předpokládá úspěšné a včasné ukončení vysokoškolského studia.

Všechny změny, které se v Polské lidové republice uskutečňují si kladou za cíl připravit novou generaci vysoce odborně i metodicky vzdělaných učitelů, vyzbrojených moderními vědeckými poznatky, kteří budou moci úspěšně plnit všechny náročné vzdělávací i výchovné úkoly kladené na ně socialistickou společností v podmínkách vědeckotechnické revoluce.

Literatura

- DMOWSKI L. (1974): Uwagi o kształceniu i dokształcaniu nauczycieli geografii. *Geografia w szkole* 27:1:24—31. WSiP, Warszawa.
- JANKA J. (1968): Příprava učitelů zeměpisu. In: *Učitelské vzdělání na Univerzitě Karlově* 171—186. UK Praha.
- KOLEKTIV (1962): *Das Schulwesen sozialistischer Länder in Europa*. 73 str. Volk und Wissen, Berlin.
- KOZŁOWSKI J. (1965): Jak kształcić nauczyciela? *Ruch pedagogiczny* 1:19—37. WSiP, Warszawa.
- KRZYSTOSZEK Z. (1971): Jak kształcić nauczycieli. *Głos nauczycielski* 32:3—8. WSiP, Warszawa.
- Nad reformą programów szkolnictwa wyższego (1965): *Głos nauczycielski* 32:308. WSiP, Warszawa.
- PIVOLUSKOVÁ J. (1966): Reforma systému vzdelavania učiteľov v Poľsku. In: *Učitelské vzdělání. Zprávy ÚUV na UK v Praze* 3:55—62. UK Praha.
- (1967): Vzdelanie učiteľov v Poľsku. In: *Učitelské vzdělání II. Sborník Ústavu pro učitelské vzdělání na Univerzitě Karlově* 35—54. UK Praha.
- RIEDLOVÁ M. (1966): Vzdělávání učitelů zeměpisu v Polsku. *Dějepis a zeměpis ve škole* 9:3:166—167. SPN, Praha.
- (1968): Vývoj pojetí a obsahu školního zeměpisu a jeho vztah k obsahu vzdělávání učitelů zeměpisu v SSSR a Polsku. In: *Učitelské vzdělání na Univerzitě Karlově* 159—169. UK Praha.
- RYBARCZYK M. (1973): Reforma kształcenia pedagogicznego w Uniwersytetach. *Głos nauczycielski* 50:4—5. WSiP, Warszawa.
- TULODZIECKI W. (1965): Kształcenie i dokształcanie nauczycieli szkół podstawowych w latach 1965—1975. *Nowa szkoła* 4:2—7. WSiP, Warszawa.

Další použité materiály:

Dziennik ustaw polskiej Rzeczypospolitej ludowej; 29. IV. 1972 č. 16.

Plany studiów magisterskich jednolitych kierunku geografii (1973): 37 str. Państwowe wydawnictwo naukowe, Warszawa.

Programy ramowe i plany studiów — Geografia w Uniwersytetach (1971): 93 str. Państwowe wydawnictwo naukowe, Warszawa.

Uzupełnie do planow studiów jednolitych, magisterskich kierunku geografii (1973): 3 str. Państwowe wydawnictwo naukowe, Warszawa.

Interní materiály zapůjčené členy Institutu geografie Univerzity B. Bieruta ve Wrocławu v r. 1974.